

ONDOKUZ MAYIS
ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

SAMSUN
İLİM YAYMA VE EĞİTİM
VAKFI

HADİS'İN DÜNÜ- BUGÜNÜ VE GELECEĞİ SEMPOZYUMU

(14-15 EKİM 1993)

SAMSUN
1993

HALKIN HADİS BİLGİSİ ÜZERİNE MAHALLİ BİR ARAŞTIRMA

(Bayburt Ve Yakın Çevresinde Hadis Bilgisi)

Selçuk Coşkun

Her müslümanın, mükellef tutulduğu şekilde dinini yaşayabilmesi için bilmesi gereken bir takım hususlar vardı. Binâenaleyh, İslamın temel kaynaklarından ikincisi olan Hadîsin de, halk tarafından bir miktar bilinesi tabiidir. **Halkın Hadis Bilgisi**; hem onların İslâmı yaşamadaki tutumlarını göstermesi bakımından, hem de İslâmî tebliğde ehemmiyetli olan muhatabı göz önünde bulundurma prensibine uygun hareket etme bakımından önemlidir. İşte biz, **Hadisin Dünü Bugünü ve Geleceği** konulu sempozyumda, daha çok Hadisin bugünüyle alakalı olan **Halkın Hadis Bilgisi** hakkında yaptığımız mahalli bir araştırmayı size takdim etmeye çalışacağız.

Araştırmamızın konusunu, Bayburt ve Yakın Çevresine hasrettik. İstisna zira zamanımız ancak böyle dar bir çevrede araştırma yapmaya müsaitti.

Bu araştırmayı, 150 kişi üzerinde anket uygulayarak gerçekleştirdik. Her yaş grubu ve öğrenim seviyesini örnekleyebilir cinsten katılımcısına gayret ettik. Ancak şunu hemen ifade etmemiz gerekir ki, nüfus yaklaşık 30 bin nüfuslu merkez ve 100 küsur köye sahip olan Bayburt için, 50 kişiden alınan ifadelerin tamamen güvenilir ve geçerli olmasını düşünmek mümkün değildir. Bununla beraber bu rakam, nisbî bir değerlendirme için bize yardımcı olacaktır .

Ankette, halkın hadis bilgisini açığa çıkaracağını umduğumuz şu sorulara yer verdik :

1. Sünnet nedir ?
2. Hadis nedir ?
3. Ayet Hadîs arasındaki fark nedir?
4. Sünnet olarak yaptığımız işler nelerdir?
5. Okuduğunuz hadis kitapları hangileridir?
6. Bildiğiniz hadis kitapları hangileridir ?
7. Sahabî nedir ?
8. Bildiğiniz hadisler hangileridir?
9. Bu hadisleri nerelerden öğrendiniz?

1. "Sünnet Nedir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi :

- a. Sünnet, hadisle aynı manadadır.
- b. Sünnet, Peygamberimizin yaptığı işlerdir.
- c. Peygamberimiz (SAS)'in farz ibadetlerin dışında yapmış olduğu fiillerdir.
- d. Peygamberimiz (SAS)'in sözleri ve fiilleridir.

Halkın % 76'sının vermiş olduğu bu cevaplardan, onların büyük bir çoğunluğunun **sünnetten** haberdar olduğunu anlamaktayız. Sünnetin Peygamberimize aidiyeti aşağı yukarı herkes tarafından bilinmekle beraber, onun üç çeşiti olan, sözlü, fiilî ve takrîrî yönü hiçkimse tarafından beraberce zikredilmemiştir. Özellikle onun takrîrî şekline hiçkimse değinmemiştir. % 41 lik bir topluluğun, **sünneti**; Hz. Peygamber'in yaptığı işler olarak tarif etmesine istinâden, halkın sünnet denilince daha çok fiili sünneti anladığını söylemek mümkündür.

2. "Hadis Nedir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

- a. Hadis, Peygamber Efendimizin sözleridir.
- b. Peygamberimiz (SAS)'in sözleri ve fiilleridir.
- c. Peygamberimiz (SAS)'in müslümanlara olan öğütleridir.
- d. Peygamberimiz (SAS)'in emirleridir.

Hadis İlminde istilâh olarak hadîs: **H. Peygamber'in, söz, fiil ve takrirlerine ait haberler¹** olarak tarif edilmektedir. Bu manaya göre, birinci tarifi yetersiz olduğu görülmektedir. Meselenin ilginç tarafı, bu tarifi, % 42.5 oranında zikredilmiş olmasıdır. Yukarıda da söylediğimiz gibi halk, Hz. Peygamberin fiillerini sünnet, sözlerini de hadis olarak bilmektedir. Azınlıkta kalan diğer tarifler de mükemmel değildir. %1.5 oranında bir grup ise hadisi tarif edememiştir.

3. "Ayat-Hadis Arasındaki Fark Nedir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

- a. Âyet, Allah'ın sözleri; Hadis, peygamberimizin sözleridir
- b. Âyet, Allah'ın emirleri; Hadis, Peygamberimizin emirleridir.
- c. Âyet vahye dayanır, hadis vahye dayanmaz.
- d. Âyet ile hadis arasında fark yoktur.

1. Yardım, Ali; Hadis 1, 32

Bu izahlarda genelde âyet, Allahu Teala'ya; hadis de Hz. Peygamber'e nisbet edilmektedir. Âyet ve hadîs arasındaki farkı açıklayan bir takım izahlar vardır. Ancak biz bu îzah ve ihtilaflara girmeden, halkın bu kadarlık bir ayrımı yapmasını o seviyede yeterli bulduğumuzu beyan etmekle yetineceğiz.

4."Sünnet Olarak Yaptığınız İşler Nelerdir?" Sorusuna Verilen Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

Misvak kullanmak², yemekten önce ve sonra elleri yıkamak³, namazın sünnetleri, sürme çekmek⁴, sakal bırakmak⁵, sünnet olmak⁶, hastaları ziyaret etmek⁷, cenazelere gitmek⁸, akrabayı ziyaret etmek⁹, çocuklara güzel isim koymak¹⁰, güzel koku sürünmek¹¹, Kur'an-ı Kerim okumak¹², sağ tarafa yatmak¹³, selâm vermek¹⁴, gece namazı kılmak¹⁵, yemek tabağının dibini temizlemek¹⁶, sünnet olarak yapılmaktadır.

Bu hususların hepsinin de sünnet olduğunu bilmekteyiz. Yaklaşık %7'lik bir grup bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu durum onların sünnet olarak yaptıkları birşeyin bulunmayışından, ya da sünneti işleyip de işlediği şeyin sünnet olduğunu bilmeyişlerinden kaynaklanmış olmalıdır.

5. "Okuduğunuz Hadis Kitapları Hangileridir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

Buhârî, Müslim, Ebû Davud, Tirmîzî, İbn Mâce, Nesâî, Riyâzu's - Sâlihîn, Ramuz el- Ehadis,1001 Hadis, 1500 Hadis, 40 Hadis, 500 Hadis,

2. Bkz. Ebu Davud, Taharet, 25 (1/59).
3. Bkz. Tirmîzî, Et 'ime , 39 (4/248).
4. Bkz. İbn Mâce, Tıbb,26 (2/1157).
5. Bkz. Müslim, Taharet, 52(1/212) .
6. Bkz. Müslim Taharet ,49(1/221).
7. Bkz. Buhârî , Cenâiz,2(2/70).
8. Bkz.Buhârî, Cenâiz,2(2/70).
9. Bkz. Buhârî, Buyu',13 (3/8).
- 10.Bkz. Ebu Davud, Edeb,61(2/705).
- 11.Bkz. Tirmîzî , Edeb, 37(5/100).
12. Bkz. Müslim, Zikr, 38 (4/2072).
13. Bkz.Buhârî, Vudu',75(1/67)
14. Bkz.Buhârî, Nikâh,71 (6/143)
15. Bkz. Müslim, Sıyam, 202(2/821)
16. Bkz. Müslim, Eşribe, 136(3/1607)

Seçme Hadisler, İçerisinde Hadis bulunan kitaplar, okunduğu zikredilen kitaplardır. Bu sorumuz, % 65 oranında cevapsız bırakılmıştır. %8 oranında , Ramuz el-Ehadis, % 6.5 Buhârî ve % 3.5 Riyâzu's-Sâlihîn zikredilmiştir. Ancak burada şunu da belirtmemiz gerekir ki, halkımız, Buhârî denilince genelde, Tecrid- i Sarih tercümesini anlamaktadır. Ve yine tahminimizce bu nisbet Tecrid'i tamamen bitirmiş olanları göstermemektedir. Diğer eserler, cüz'î bir oran tutmaktadır.

6. "Bildığınız Hadis Kitapları Hangileridir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

Buhârî Müslim, İbn Mâce, Tirmîzî, Nesâî, Ebu Dâvud, Seçme hadisler, Ramuz el- Ehadis, 500 Hadis, Riyâzu's-Sâlihîn, 40 Hadis Kitabı, 1001 Hadis, Okul Kitapları, Kütübü Sitte, İhyâ, Muvatta, Câmi 'u's-Sağir, Marifetnâme. Verilen cevaplardan, halkın %36.5'inin Buhârî ve Müslim'den haberdar olduğu görülmektedir. Bunun yanında, 1001, 500, 40 hadis kitaplarının da % 10 civarında bilindiğini görmekteyiz . Bu kitaplar % 7 oranında da okunmaktadır. Buradan, halkın küçük ebadlı hadis kitaplarına daha çok rağbet ettiğini söylemek mümkündür.

7. "Sahâbî Kimdir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi:

Peygamberimiz (SAS)'in arkadaşları, peygamberimiz (SAS)'i görenler, Peygamberimiz (SAS) zamanında yaşamış ve ona tabi olmuş kimseler, Peygamberimiz (SAS)'i görüp onunla konuşanlar, Peygamberimiz (SAS) zamanında yaşamış ve onu görmüş müslümanlar, Peygamberimiz (SAS)'in etrafında bulunup meclisini oluşturanlar. Bu soruyu, %28'lik bir oran cevapsız bırakmıştır. Diğer tariflere bakılınca, Sahabe'nin Peygamberimizle alakalı birileri olduğu, % 72'lik bir grup tarafından bilinmektedir. Ancak mükemmel bir tarife rastlayamadık.

8. "Bildığınız Hadisler Hangileridir?" Sorusuna Aldığımız Cevaplar ve Genel Bir Değerlendirmesi :

Bu soruyla biz, yöredeki müstehir¹⁷ hadisleri tesbit etmeye çalıştık. Aldığımız cevaplar arasında en çok tekrarlananları, müstehir hadis olarak değerlendirdik. Zira halk arasında yayılmış olma özelliğini taşımaktadır.

17. Müstehir Hadis: Sahihlik ve zaiflik derecesi ne olursa olsun , halk arasında yayılmış olan hadislerdir (Aydınlı, Doç.Dr. Abdullah, Hadis Istılahları sözlüğü, 117).

Zikredilen müstehir hadisler:

- Allah, belânın en büyüğünü nebilere , sonra da derece vakımından onları takip edenlere vermiştir.¹⁸
- Allah, her derdin dermanını vermiştir.¹⁹
- Allah, Güzeldir güzelliği sever.²⁰
- Allah, her yüz senenin başında, bu ümmete dinini yenileyecek bir müceddid gönderir.²¹
- Allah için sevip, Allah için Buğzediniz.²²
- Allah, sizin sûretinize değil, sîretinize bakar.²³
- Acele Şeytandandır.²⁴
- Ademoğlu öldüğü zaman üç şey hariç ameli kesilir; sadakai ca- iye, kendisinden faydalanılan ilim, Kendine duâ edecek salih evlat²⁵.
- Alimin uykusu ibadettir.²⁶
- Alimlerin mürekkebi, şehitlerin kanından daha efdaldir.²⁷
- Alimler , Nebilerin varisleridir.²⁸

8. Buhâri, Marza, 3(7/3); İbn Mâce, Fiten, 23 (2/1334).

9. Ebu Davud, Tıbb, 1 (2/396); Muvatta, Ayn, 12 (2/944). Aclûni hadisin sahih olduğunu akletmiştir. (Aclûni, Keşfu'l -Hafa, 1/(359).

10. Müslim, İman, 1,47(1/93).

1. Ebu Davud, Melahim, 1 (2/512). Hadisin sahih olduğu nakledilmektedir (Acluni, .g.e,1/282).

2. Aynen bu şekildeki bir rivayete rastlayamadık. Ancak, "Allah için sevip, Allah için uğzetmek imandandır " diye bir rivayet vardır (Buhari, İman, 1 (1/8)).

3. İbn Mâce, Zühd, 9 (2/1388).

4. Tirmizi, Birr, 66 (4/322). Hadis âlimlerden bir kısmına göre sahih, diğer bir kısmına göre de za'iftir.

Zerkeşi, Tezkiretu ' l - Müstehire ,74; Aclûni, a. g.e., 1/350).

5. Müslim, Vasiyyet, 14 (3/1255);Ebu Davud, Vasâya, 14 (2/131).

6. Hadisin za'if olduğu nakledilmiştir (Aliyyu'l -Kari, Mevzuatu'l -Kübra, 374; Aclûni, .g.e. 2/431).

7. Rivayetin mevzu olduğu zikredilmiştir (Aliyyu'l -Kâri, a.g.e., 312; el -Fetteni, Tezki- etü' l-Mevzu 'ât, 23; Aclûni, a.g.e., 2/262).

8. İbn Mâce, Mukaddime, 17 (1/8 1); el - Hindi, Kenzu ' l -Ummal, 10/28677. Aclûni, bu hadisin za'if olduğunu nakletmektedir (Aclûni, a.g.e., 1/196).

- Ameller , niyetlere göredir 29
- Arabı, üç şeyden dolayı sevin; Ben arabım. Kur'an arapçadır. Cennet ehlinin dili arapçadır 30.
- Ashabım gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayete erersiniz 31.
- Ateşin odunu yediği gibi, hased de hasenâtı yer. 32
- Az sadaka çok belâyı defeder 33.
- Ben bilinmeyen bir hazineydim,bilinmek istedim ve halkı yarattım34.
- Ben ancak, mekârim- i ahlâkı tamalamak için gönderildim 35.
- Ben zahire göre hükmetmekle emrolundum . 36 .
- Ben ilim şehriyim, Ali de onun kapısıdır 37.
- Bir kavme benzeyen onlardandır 38 .
- Bir saat tefekkür, altmış yıl ibadetten daha hayırlıdır. 39
- Can çıkmayınca huy çıkmaz 40.
- Cennet anaların ayakları altındadır 41.
- Dünya mü' minin zindanı, kafirin cennetidir 42 .
- Dünya ahiretin tarlasıdır 43.
- Diyene bakma dediğine bak 44 .

29. Buhâri, Bed'u 'l - Vahy, 1 (1/2).

30. el - Hindî , Kenzu 'l-Ummal, 12/33922. Zaif bir hadistir (Aclûni a.g.e., 1/55)

31 Resulullah 'dan rivayeti sahih değildir (İbn Kayyim el -Cevziyye ,İ'lâmu'lMuvakki'in , 2/ 233).

32. Ebu Davud, Edeb, 44 (2/693).

33. Bu şekliyle hadis değildir (Aclûni, a.g.e., 2/30).

34. Bu rivayetin mevzu' olduğu nakledilmiştir (Aliyyu 'l Kari , a.g.e., 273; İbnu'l -Arrak el - Kinânî, Tenzihu'ş- Şeri'a, 148; Zerkeşi, et - Tezkire, 136)

35. Sahih bir hadis olduğu belirtilmektedir (Aclûni ,a.g.e., 1/244; Zerkeşi a.g.e., 98) .

36. Bu şekliyle hadis değildir (Aliyyu'l-Kâri, a.g.e.,114; Aclunî ,a.g.e., 1/221; Zerkesi, a.g.e., 71).

37. Hasen hadistir (el - Fettenî, Tezkiretu'l - Mevzû'ât , 95 ; Aliyyu 'l - Kâri, a.g.e., 118, Aclûni, a.g.e., 1/238 ; Zerkeşi , a.g.e., 165).

38. Ebu Davud, Libas , 5 (2/441); Tirmizi, İstizan, 7 (5/54). Hadis için bazı âlimler sahih, bazıları da za'if demektirler (el - Fetteni , a.g.e., 193; Aclûni , a.g.e., 2/314).

39. Za'if bir hadis olduğu nakledilmektedir (el - Fetteni , a.g.e.,189; İbnu'l -Arrak el - Kinânî a.g.e., 305; Suyûti , el - Leâli 'l - Masnû'a, 2/327).

40.Bu şekilde bir hadise rastlayamadık . Ancak yaklaşık aynı manayı ifade eden , "Bir dağın yer değiştirdiğini duyarsanız tasdik edin ama, bir kimsenin huyunu değiştirdiğini duyarsanız tasdik etmeyin " hadisi Ahmed b. Hanbel nakletmiştir (Ahmed b.Hanbel, Müsned , 6/443). Aclûni , sahih olduğunu nakletmiştir (Aclûni a.g.e., 1/90).

41. Nesai, Cihad, 6 (6/11); İbn Mâce, Cihad , 12 (2/930).

42. Müslim, Zühd, 1 (4/2272); Tirmizi, Zühd, 16 (4/486); Ahmed b. Hanbel , Müsned , 2/197, 323.

43.Mevzu olduğu söylenmiştir (el -Fetteni, a.g.e., 174; aliyyu 'l - Kâri a.g.e., 199).

44. Hz. Ali'nin sözüdür (Aliyyu'l - Kâri , a.g.e., 383;Aclûni a.g.e., 2/485).

- Eken , biçer.45
- Faizin en küçüğü, erkeğin annesiyle nikahlanması gibidir 46.
- Fakirlik benim övüncümdür, ben onunla iftihar ederim 47.
- Fasıkın gıybeti olmaz 48.
- Günahından tevbe eden kimse günah işlememiş gibidir 49.
- Güzele bakmak sevaptır 50.
- Günde bir saat olsun müslüman olunuz , sohbet ediniz 51.
- Haya imandandır 52.
- Hikmetin başı Allah korkusudur 53.
- Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalışınız 54 .
- İçki bütün kötülüklerin anasıdır 55.
- İşlerini kadınlara bırakan kavimler iflah olmazlar 56.
- İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır 57.
- İlim Çin'de de olsa alınır. 58.
- İlim talebi her müslümana farzdır 59.
- İyilik ettiğin kimsenin şerrinden kork 60 .
- Kadın kaburga kemiği gibidir.Doğrultmak isterseniz kırarsınız 61.
- Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır 62.
- Kadınlarla istişare edin ama fikirlerine uymayın 63.

45. Hadis değildir (Aliyyu'l - Kâri, a.g.e.,2/329).

46. İbn Mâce, Ticarât, 58 (2/763)-Fettenî zaif olduğunu nakleder (el -Fetteni a.g.e.,139).

47. Mevzu olduğu nakledilmiştir (Aliyyu'l - Kâri a.g.e., 255; Aclûni ,a.g.e.,2/113).

48. Za'if bir hadistir (Aliyyu'l-Kâri a.g.e.,297; el, Fettenî a.g.e.,170; Aclûni a.g.e., 2/223).

49. İbn Mâce, Zühd, 30 (2/1420). Aclûni, hadisin zaif olduğunu nakletmiştir (Aclûni a.g.e.,1/351).

50. Aynı lafızla gelen bir rivayete rastlayamadık . Ancak "Güzel yüze bakmak ibadettir " şeklinde bir rivayete rastlamaktayız ki mevzu olduğu söylenmiştir (Aliyyu'l -Kâri a.g.e.,270).

51. Aynı lafızla rivayet edilmemiş fakat, "Bizimle otur bir saat müslüman olalım " şeklinde rivayet edilmiştir (Buhâri, imân, 1 (1/8)).

52. Buhari, İman , 16 (1/11); Müslim ,iman, 57(1/63).

53. Zaif olduğu nakledilmiştir (el - Münavi, Feyzu'l - Kadir, 3/374).

54. Za'if bir hadistir (E I - M ünavi, a.g.e., 2/12).

55. Ahmed b. Hanbel, ez-Zühd, 117. Hasen hadis olduğu nakledilir (Aclûni ,a.g.e.,1/459).

56. Buhari, Fiten, 18 (8/97); Tirmizi, Fiten, 75 (4/457).

57. Aclûni, zaif hadis olduğunu nakletmektedir (Aclûni a.g.e., 2/305).

58. Zaif bir hadistir (Suyûti , a.g.e., 1/193; İbnu'l - Arrak el- Kinâni , a.g.e., 258).

59. İbn Mâce, 17 (1/81). Zaif bir hadistir Zerkeşi, a.g.e., 42).

60. Mevzu olduğunu , Aliyyu'l - Kâri nakletmektedir (Aliyyu'l K âri , a.g.e., 80).

61. Buhâri Nikâh , 79 (6/145); Ahmed b. Hanbel Müsned, 5/8.

62. Ahmed b.Hanbel ez-Zühd,117, Hasen hadis olduğu nakledilmiştir (Aclûni,a.g.e.,2/5).

63. Zaif olduğu nakledilmiştir (el - Fetteni, a.g.e., 128).

- Kim mü'min kardeşini sevindirirse, Allah 'ı sevindirmiş olur 64.
- Kişiyi yalan olarak her duyduğunu söylemesi yeter 65.
- Kişi sevdiğiyle beraberdir 66.
- Kişi arkadaşının dini üzerinedir. Arkadaş edindiğiniz kimseye bakın. 67.
- Kibirliye karşı kibirlenmek sadakadır 68.
- Kork Allah 'dan korkmayandan 69.
- Küçük cihaddan, büyük cihada döndük, Ashab; büyük cihad nedir? diye sordu, Resulullah; Kalb cihadıdır, buyurdu 70.
- Kendinizden yukarıdakilere değil aşağıdakilere bakın 71.
- Misafir, on rızıkla gelir; Birini yer dokuzunu bırakır 72.
- Mü'min, mü'minin aynasıdır 73.
- Mü'minin firasetinden korkun, çünkü, o Allah'ın nuruyla bakar 75.
- Müftiler sana fetva verseler de sen kalbine danış 76.
- Namaz dinin direğidir 77.
- Nazar haktır. O, insanı kabre , deveyi tencereye sokar 78.
- Nefsini bilen, Rabb'ini bilir 79.
- Nasıl olursanız, öyle yönetilirsiniz. 80
- Sen olmasaydın ben bu alemleri yaratmazdım 81.

64. Mevzu'dur (Aliyyu'l -Kâri a.g.e., 393; el -Fetneni a.g. e., 14; a.g.e.,2/331).

65. Müslim, Mukaddime, 3 (1/10).

66. Buhâri, Edeb, 96 (7/112); Tirmizi, Zühd, 50 (4/513).

67. Tirmizi, Zühd, 45(4/509); Ebu Davud , Edeb, 16 (2/675). Hasen hadis olduğu nakledilmiştir (Aliyyu 'l - Kâri a.g.e., 313; Aclûni a.g.e.,1/510; Zerkeşî a.g.e., 89).

68. Meşhur bir sözdür (Aliyyu'l - Kâri, a.g.e.,163).

69. Hadis değıldir (Aliyyu'l -Kâri, a.g.e.,359).

70. Za'if bir hadis olduğu söylenmektedir (el -Fetneni , a.g.e., 191).

71. Benzer bir lafızla Buhâri rivayet etmiştir (Buhâri Rikak, 30 (7/187); Müslim, Zühd,8 (4/2275).

72. Bu lafızla rivayet edilen bir hadise rastlayamadık . Ancak zaif bir senedle "Bir kavme müsafir geldiği zaman rızıkıyla gelir . Çıktığı zaman ise onların günahlarına mağfiretle çıkar " şeklindeki bir hadis nakledilmiştir (Aclûni a.g.e. ,1/91).

73. Ebu Davud, Edep 49 (2/697). Hasen hadis olduğu zikredilmiştir (Zerkeşî ,a.g.e.,88)

74. Aclûni , sahih olduğunu zikretmiştir(Aclûni a.g.e.,313).

75. Tirmizi, Tefsir, 16 (5/278) . el - Fetneni , hadisın hasen olduğunu söylemiştir (el - Fetneni a.g.e., 195).

76. Hasen olduğu nakledilmiştir (el - Münâvî, Feyzu 'l - Kadir, 1/495).

77. el -Münâvî, zaif olduğunu nakletmiştir (el - Münâvî, a.g.e.,4/248).

78. "Göz değmesi hakır " kısmını Sahihayn rivayet etmişlerdir (Buhâri, Tıbb, 36 (7/24); Müslim, Selâm, 41 (4/1719). Diğer kısmının ise zaif olduğu zikredilmiştir (Aclûni a.g.e., 2/99).

79.. Mevzu olduğu söylenmektedir (Aliyyu'l -Kâri , a.g.e., 351; Aclûni, a.g.e., 2/343).

80. Za 'if hadis olduğu söylenmektedir (el - Münâvî, a.g.e., 5/47); Zerkeşî a.g.e., 216).

81. Mevzû 'dur (Aliyyu'l - Kârî, a.g.e., 295 ; el-Fetnenî a.g.e., 86; Aclûnî, a.g.e., 2/214).

- Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir 82.
- Siz benim bildiğimi bilseydiniz; az güler çok ağlardınız . 83.
- Söz gümüş ise; sükût altındır. 84.
- Şeytan, insanın vücudunda, kanın dolaştığı gibi dolaşır⁸⁵.
- Temizlik, îmanın yarısıdır 86.
- Ticaret yapınız;Çünkü rızkın onda dokuzu, ticarettedir⁸⁷.
- Türklerin dilini öğrenin. Çünkü onların saltanatı uzun sürecek 88.
- Utanmadığın zaman dilediğini yap ⁸⁹.
- Ümmetİmin ihtilafı, rahmettir ⁹⁰.
- Ümmetime zor gelmeseydi onlara her namaz sırasında misvâkı emrederdim ⁹¹.
- Ümmetimin âlimleri, israiloğullarının peygamberleri gibidir ⁹².
- Yerim, göğüm beni almadı, mü 'min kululumun kalbi beni aldı ⁹³.
- Zenginlik mal çokluğuyla değildir. Zenginlik gönül zenginliğidir⁹⁴.
- Zorlaştırmayın, kolaylaştırın ⁹⁵.

Yukarıda zikredilen Hadislerden 18 tanesi Buhârî ve Müslim hadisi-
dir. 15 tanesinin de mevzu olduğu söylenmektedir. Diğerlerinin çoğu da
muteber hadis kitaplarında geçmektedir. Zikredilen hadislerin büyük
çoğunluğunun kısa cümleler şeklinde olmasından hareketle halkın kısa
cümleler şeklindeki hadisleri daha rahat hafızasında tuttuğunu
söyleyebiliriz. Hatta zikredilen hadislerden bir kısmı aslında daha uzun

82. Buhârî, F edâi lu'l -K ur' ân 21 (6/108) ; Ebu Davud , Salât (1/460).

83. Müslim, Kusûf, 1 (2/618) ; Buhârî, Kusûf, 2/ (2/25).

84. Hadis değildir (Aliyyu'l-Kâri, a.g.e.,135; Ahmed b.Hanbel, ez-Z ühd, 65; Aclûni, a.g.e., 1/304).

85. Müslim , Selâm, 23 (4/1712).

86. Müslim , Tahâret, 1 (1/203) .

87. Za 'if hadistir (el - Irakî, el - Muğni an Hamli 'l -Esfâr, 2/64) .

88.Hadis kitaplarında böyle bir ifadeye rastlayamadık.Ancak Kaşgarlı Mahmud, hadis olduğundan şüphe ettiğini beyan ederek eserinde bunu zikretmiştir(Divânu Luğat't - Türk,3).

89.Buhârî, Edeb , 78 (7/10) ; Ebu Davud, Edeb, 6(2/668) ; İbn Mâce, Zühd, 17 (2/1400).

90. Zayıf bir hadis olduğu nakledilmiştir (Aliyyu'l -Kâri, a.g.e., 84; el Fettenî a .g.e., 90; Zerkeşi a.g.e.,64; Aclûni, a.g.e.,1/65).

91. Buhârî, Cum'a,8 (1/214) ; Müslim Taharet, 42 (1/220).

92. Mevzu olduğu nakledilmiştir (Aliyyu' l -Kâri, a.g.e., 247;el -Fettenî a.g.e.,20; Aclûni, a.g.e , e 2/83).

93.Mevzu olduğu nakledilmiştir (Aliyyu'l -Kâri, a.g.e., 310; el -Fettenî. a.g.e., 30 ; İbn'l- Arrak el -Kinânî, a.g.e. ,148).

94. Buhârî, Rikak, 15 (7/178) ;Müslim, Zekât, 120 (2/726).

95. Buhârî, Cihad , 164 (4/26) ; Müslim , Cihad,6 (3/ 1358).

iken, içerisinde kısa bir cümlenin takti' edilerek alınmış olduğunu da görmekteyiz.

Kitaplarda, mevzu da olsa bir aslını bulamadığımız ve hadîs diye söylenen ve mahalli mevzulardan olduğunu söyleyebileceğimiz diğer sözler de şunlardır:

- Kadın, müslüman değildir ama, müslümana lazımdır
- Ahir zamanda en büyük fitne Türklerden çıkacaktır.
- Bükemediğin bileği öp.
- İyilik et de at denize, balık bilmezse Hâlik bilir.
- Yılan yakan, cennete girer.
- Yedi tane kertenkele yakan cennete girer.
- Zülûflerini kesmeyen kadının pişirdiği yemek yenmez.
- Ölüler der ki, dünyada olsaydım da atın nalı ile tırnağı arasında olsaydım.

- Kırk sene tandırda ekmek pişiren , cehennem yüzü görmez.
- Torununun torununu gören cennete girer.

Bundan başka, yukarıda da değindiğimiz gibi halkın bazıları ayetle hadisi karıştırmaktadır. Nitekim bu bölümde bize hadis olarak zikredilen ayetlerden bazıları şunlardır:

- Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olurmu ? 96
- Kim zerre miktarınca hayır işlerse onu görür, kim de zerre kadar kötülük işlerse karşılığını görür 97.
- Allahın hükmüyle hükmetmeyenler, kafirlerin ta kendileridir 98.

9. "Bu Hadisleri Nereden Öğrendiniz " sorusuna alınan cevaplar ve genel bir değerlendirmesi :

Hadis kitapları, dini kitaplar, Kur'an-ı Kerim, duymak, takvim yaprakları, hocalar, dergiler, gazeteler, Allah dostları, kart postallar, yakınlar.

Hadislerin öğrenildiği kitaplar, %50 oranını teşkil etmektedir. Diğer %50 'si ise, başka kaynaklar zikretmişlerdir. Bunlar arasında %7.5 gibi bir oranın takvim yapraklarını oluşturması, dikkat çekici bir husustur. Kitapların ise sadece %20 gibi bir oranı hadis kitaplarıdır. Şu halde halkın kültürünün %80 i, hadis kitapları dışındaki kaynaklara dayanmaktadır.

96. Zümer, 9.

97. Zilzal, 7-8.

98. Mâide, 44.

Bütün bunları göz önünde bulundurarak; Bayburt'un mükemmel bir hadis bilgisine sahip olduğunu söylemek mümkün olmamakla beraber, bundan tamamen habersiz olduğunu da söyleyemeyiz. Bu ifadeyle biz Bayburt 'ta vasat bir hadis bilgisinin olduğunu söylemek istiyoruz.

Hadis ve sünnet hakkında şifahî bilgiye sahip olanların yanında, son yıllarda, naklî ve aklî delillerle inançlarını te'yid etmek isteyenler de ise kitabî bilgiler hâkimdir. Halkın çoğu, hadislerin, sahih, hasen, zaif ve mevzu'luk vasıflarına sahip olduklarından habersizdir. Sevdikleri ve ilmî otoritesine itimat ettikleri kimselerin ağzından hadis olarak duydukları şey, artık onlar için hadistir. Bu itibarla özellikle mev 'iza kitaplarında yer alan za'if hadisler ve bir takım aslı olmayan haberler, halk arasında dilden dile dolaşmaktadır. Kanaatimize göre, bu konuda özellikle din görevlilerinin daha titiz davranmaları ve halka âyet, hadîs ve atasözü arasındaki farkı öğretmeleri, özellikle atasözleriyle içiçe ve hatta karışmış durumda olan hadisler hakkında bilgi vermeleri ve hadise gerçek yerini kazandırmaları gerekmektedir.

Araştırmalarımızda ihtisas sahalarımıza göre, halka müteveccih durum tesbitleri yapmamız ve bunu takiben, halkın birtakım problemlerinin olduğunu tesbit ettiğimiz noktalara eğilmemiz gerekecektir. Böylece çalışmalarımızın daha pratik ve müsmir neticeler vereceğini umuyoruz.

Arş. Gör. Selçuk Coşkun

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Temel İslâm Bilimleri Bölümü

Hadis Anabilim Dalı

Erzurum

KİTABİYAT

el -' Aclûnî, İsmail b. Muhammed; Keşfu'l -Hafa ve Müzilu 'l -İlbâs amma İştihare Mine'l-Ehâdîsi alâ Elsineni'n-Nâs; Tashih ve Ta'lik; Ahmed Kalaş, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut -1983,I-II .

Ahmed b. Hanbel;

a. ez-Zühd, Daru'l-Kütübü'l- İlmiyye, Beyrut -1983.

b. Müsned, el Mektebetü'l İslâmî, Beyrut, Tsz.,I-VI.

Aliyyu'l-Kârî, Nuru'd-Dîn Ali b.Muhamed b Sultan; el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ahbari'l-Mevzu'a (Mevzu'atu'l-Kübrâ),Tahkik: Muhammed es-Sabbağ, Daru'l-Emanet, Lübnan-1971.

Aydınlı, Abdullah; Hadis İstılahları Sözlüğü, Timaş , İstanbul - 1987.

el -Buhârî, Ebu Abdillan Muhammed b. İsmâil; es- Sahih, el-Mektebetu'l-islâmîyye , İstanbul, tsz., I- VIII.

Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî; Sünen, I .Baskı,Daru'l-Cinan, Beyrut - 1988, I-II.

el -Fettenî, Muhamed Tâhir b .Ali el-Hindî; Tezkiretu'l-Mevzû 'at, Beyrut -1399.

el -Hindi; Alauddin el-Müttaki b. Hüsamuddin el- Hindi, Müessesetü'r - Risâle,Beyrut -1989, I- XVI.

el-Irakî, Zeynu'd -Dîn; el-Muğnî an Hamli'l-Esfâr fi'l- Esfâr fî Tahrîci mâ fi'l -İhyâi mine 'l -Ahbâr, Mısır, tsz., I -II (İhyâ Hamişinde)

İbn 'Arrâk el - Kinânî, Ebu'l -Hasan Ali b. Muhammed; Tenzîhu 'ş -Şerî'ati'l-Merfû 'a a ni'l-Ahbârî's -Şenî 'atil-Mevzû'a, Tahkik ve Ta 'lik: Abdulvehhâb Abdullatif, Mektebetu'l -Kâhire, Mısır,tsz., I -II.

İbn Kayyım el - Cevziyye ; İ'lâmu'l-Muvak kî'n an Rabbi'l -Alemîn, Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Dâru'l- Fikr, Beyrut -1977.

İbn Mâce, Ebu Abdillan Muhammed b.Yezid el Kazvînî; Sünen, el Mektebetu'l-İslâmîyye, İstanbul, tsz., I-II.

Kaşgarlı Mahmud; Dîvânu Luğâti 't -Türk, Ankara -1941.

Mâlik b. Enes; el Muvatta, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbâki, Dâru İhyâi Kütübü'l-Arabbiye, 1951, I-II.

el -Münâvi, Abdurraûf; Feyzu'l-Kadîr Şerhu Câmî 'i's-Sağır, Mısır-

1938,I-VI.

en-Nesaî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şu'ayb b.Ali b. Bahr; Sünen,Tahkik: Abdulfettah Ebu Ğudde, Beyrut -1988, I-VIII.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyî en-Nisâbü'rî; Sahîh, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz., I-IV.

es-Suyûti, Celâluddin Abdurrahman;el-Leâli'l-Masnû'a fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzû'a, Mısır tsz.,I-II.

et-Tirmîzî Ebu İsa Muhammed b İsa b. Sûre; Sünen, Tahkik; Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l -Fikr, tsz.,I-V.

Yardım, Ali; Hadis I,I.Baskı, İzmir-1984.

ez-Zerkeşî, Bedru'd-Din Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh; et-Tezkire fil Ehâdîsi'l-Müştehire, Tahkik : Mustafa Abdulkadir Atâ, Dâru'l-Kütübü'l-İslamiyye, Beyrut-1986.